

УДК: 140.8 + 378

Світлана СИЛКІНА

ОН-ЛАЙН ОСВІТА ЯК НОВА ПРАКТИКА ГУМАНІЗМУ

Сучасний етап розвитку людства характеризується високим динамізмом та глобальними змінами у всіх сферах життєдіяльності людини. Суспільства переживають процес глибоких трансформацій, який потребує нових підходів у розумінні феномену людини, переосмислення гуманізму, нових соціальних практик, нових форм освіти. Перед вищими навчальними закладами стоїть завдання змінити чинну парадигму освіти, в центрі якої стоїть університет, викладач та його професійні знання, на нову, в центрі якої повинен стояти студент та його потреби в освіті. В статті розглядається он-лайн освіта як один із засобів втілення ідей нового гуманізму в освітню практику, розкривається гуманістичний потенціал масових відкритих он-лайн курсів (МВОК), визначаються переваги та недоліки МВОК, досліджуються перспективи розвитку он-лайн освіти, робиться висновок, що он-лайн освіта, основними характеристиками якої є відкритість, доступність, свобода вибору, ґрунтується на правах людини і принципах рівності і виступає як нова практика гуманізму.

Ключові слова: гуманізм, соціальна практика, он-лайн освіта, масові відкриті он-лайн курси (МВОК).

Дискурс щодо реконструкції і переосмислення найгучнішого проекту Нового часу — гуманізму — триває вже понад століття. Всі його учасники приходять до висновку, що задекларовані новоєвропейським гуманізмом цінності виявилися неспроможними протистояти глобальним викликам часу і забезпечити реалізацію гуманістичних ідеалів в житті. Головною вадою модерного проекту гуманізму виявився його абстрактний, декларативний характер, який не привів до втілення ідей гуманізму в соціальні практики, швидше сприяв породженню антигуманних проявів. « По- перше, ... під його риторикою здійснювалась антилюдяна практика тоталітарного режиму. По-друге, критики теорії марксистського «реального гуманізму» узагальнили весь цей проект як такий, що неодмінно довершує себе антигуманною практикою» (Соціальні практики, 2007: 75). Таким чином, досліджуючи сучасний гуманістичний дискурс, який становить собою складний, поліфонічний комплекс різ-

номанітних, часто контраверсійних, ідей, варто зосередитися не лише на пошуках інтегративної моделі нового гуманізму, але й на гуманістичному потенціалі соціальних практик, під якими, за визначенням Бурдьє, розуміються «доцільні дії індивідів по перетворенню соціального світу» (Бурдьє, 1994: 38). В соціально-філософському значенні соціальна практика, насамперед, розглядається, як «діяльність суб'єкта, спрямована на перетворення його соціального середовища для повноцінного розвитку самого суб'єкта в цьому середовищі» (Гордієнко, 2013: 96). «Зміни, що відбуваються в світовому контексті, вимагають вироблення принципів нового гуманізму, який би був теоретично обґрунтований і здійснений на практиці. Мова йде не лише про пошуки духовних цінностей, але й про реалізацію конкретних програм із відчутним результатом» (Боківа, 2014: 12). **Процес формування нової гуманістичної парадигми** полягає у поступовому зростанні нових цінностей і соціальних практик.

Одним із засобів реалізації ідей гуманізму в соціальних (зокрема, освітніх) практиках виступає он-лайн освіта у формі масових відкритих он-лайн курсів (МВОК).

Теоретичні основи он-лайн освіти і МВОК заклали Дейв Кормьє, Джорж Сіменс, Стівен Даунс. В англійській літературі тема МВОК дуже актуальна і активно розвивається такими авторами, як Дж. Баггалей, Т. Фенвік, Д. Левін, Н. Хард та багатьма іншими. Про перспективи МВОК в добу постгуманізму пише Дж. Нокс. Т. Гейтс і А. Волтерс досліджують роль МВОК в соціальній роботі і навчанні.

В Україні історію відкритих он-лайн курсів досліджують І. В. Бациуровська, Ю. А. Джаландінова, специфіку дистанційного навчання і он-лайн технологій в освіті – М. В. Кухаренко, В. Ю. Биков, Н. Г. Сиротенко. Особливості впровадження он-лайн курсів у вищій школі є предметом аналізу А. Е. Бебнева, К. Л. Бугайчука, О. Н. Олейнікова, І. Ю. Травкіна, Н. В. Тихомирової. Великий внесок в розвиток он-лайн освіти в Україні зробили І. Примаченко та О. Молчановський.

Коли ми говоримо про он-лайн освіту то, в першу чергу, маємо на увазі масові відкриті он-лайн курси (МВОК) – комбінацію безкоштовних відеолекцій, інтерактивних завдань та форумів для обговорення навчальних матеріалів. Термін «масовий відкритий он-лайн курс» (англійською MOOC) складається з чотирьох окремих термінів, які розкривають специфіку даної форми он-лайн освіти:

- Massive (масовий) – велика кількість учасників зі всього світу;
- Open (відкритий, безкоштовний) – будь-який навчальний матеріал викладається безкоштовно, до навчання може приєднатися будь-хто в будь-який час;

- Online (он-лайн) – всі курси знаходяться у відкритому доступі в мережі Інтернет. В курсі використовуються як асинхронні, так і синхронні методи навчання;
- Course (курс) – кожен курс має свої правила, свою структуру та свої цілі, які можуть трансформуватися для кожного учасника (Бацуровська, Джаландінова, 2015: 63).

Історія розвитку он-лайн освіти в форматі відкритих он-лайн курсів розпочалася напочатку 90-х років ХХ століття, коли багато, переважно американських, університетів почали викладати електронні бази даних своїх курсів в мережу, роблячи їх доступними для широкої аудиторії. Сам термін МВОК був введений у 2008 році Дейвом Кормье для означення відкритого он-лайн курсу Джорджа Сіменса і Стівена Даунса в університеті Манітоба (Gates T. G, Walters A., 2015: 184). В 2011 році в Стенфорді Себастьян Трун відкрив курс, присвячений штучному інтелекту, на який записалися понад 160 тисяч студентів з 190 країн. Саме з 2011 року в світі почали активно говорити про он-лайн освіту як самостійне явище і ефективну альтернативу традиційним формам навчання. 2012 рік – визначна дата, коли вперше було запущено масові відкриті он-лайн-курси. The New York Times назвала 2012 рік – роком масових відкритих он-лайн курсів. На червень 2014 року в світі існувало вже близько 2600 МВОК. Міжнародні освітні платформи на кшталт Coursera, Udacity, edX.org, Khan Academy, запропонували повноцінні університетські курси від кращих викладачів світу – безкоштовно, для сотень тисяч слухачів з будь-якої точки земної кулі. Саме доступність і безкоштовність МВОК призвели до швидкої популяризації і розвитку он-лайн освіти.

Якісна освіта будь-де, будь-коли і для будь-кого – ось головне гасло он-лайн освіти у форматі МВОК, яке дозволило говорити про революцію в освітній галузі та появу «іншої освітньої парадигми» (Hard, 2015). «Особливість МВОК в тому, що вони пропонують безліч варіацій і практичні інтерпретації для відкритої і вільної реалізації великій кількості людей» (Gates, Walters, 2015: 192).

Головна перевага МВОК – це їх доступність, руйнація меж та перепон на шляху до якісної освіти. Як зазначив Себастьян Трун, «МВОК здатні стерти географічні, економічні та расові бар'єри в освіті». Ті навчальні матеріали, які були доступні тільки відносно невеликій кількості студентів провідних світових вузів, стали надбанням всіх, хто бажає навчатися та має доступ до мережі Інтернет. Принцип свободи знань, який був проголошений досить давно, в наш час почав набувати реальних рис завдяки МВОК. «МВОК пропонує вирішення проблеми нерівності, яка проявлялася в перешкодах для доступу до якісної освіти в багатьох ку-

точках світу. МВОК забезпечує соціальну справедливість і інші проблеми, наявні традиційним формам навчання» (Gates, Walters, 2015: 197).

Однією з вагомих переваг також можна вважати те, що МВОК - це чудова платформа для освітньої міжнаціональної комунікації, для створення ком'юніті. На форумах можна отримати детальну і розгорнуту відповідь або пояснення від викладачів, тьюторів або простих студентів, виступити в якості рецензента чи співавтора наукових робіт.

Також до переваг МВОК відносять їх гнучкість, що дає можливість навчатися дорослим протягом життя, підлаштовуючи зміст, методи та терміни навчання під свої потреби. Директор з електронного навчання та професор Масачусетського Технологічного Університету Санджай Шарма вважає, що зростаючі темпи технологічних змін змусять тих, кому важливе їх робоче місце, вчитися постійно. Під час виступу на конференції «Innovisions 2014» у Лондоні Шарма заявив: «Незабаром настане той день, коли кожен працівник кожної організації проводитиме дві-три години на тиждень підвищуючи рівень своєї кваліфікації». «Знання працівників, які прийшли до нас на роботу п'ять чи більше років тому стають застарілими, і люди це знають», – каже професор, – «тож вони вивчають нове». За словами Шарми, потреба у нових знаннях збільшується кожного дня, що, в свою чергу віддзеркалюється у попиті на масові відкриті он-лайн-курси (Ingham, 2013).

Індивідуалізація навчання є ще однією перевагою МВОК. В рамках одного курсу, МВОК зазвичай пропонують різноманітні ресурси і методи навчання, які студенти можуть вибрати на свій розсуд, тим самим спонукаючи студентів до самостійності та відповідальності.

Також МВОК відіграють важливу роль в процесі інтернаціоналізації освіти, сприяючи регіональному та міжнародному співробітництву багатьох навчальних закладів.

Ще однією беззаперечною перевагою масових он-лайн курсів є їх оперативність, постійне оновлення навчальних матеріалів, швидка реакція на запити часу та суспільства. Зазвичай в лекціях курсів викладається найновіша інформація, використовуються найсучасніші технології, розглядаються найновіші теорії. Спектр представлених галузей, дисциплін, тем надзвичайно широкий, що дозволяє будь-кому знайти курс, який відповідає його потребам та інтересам.

МВОК мають великі переваги перед традиційними формами навчання і в економічному плані. Як зазначають Т. Гейтс і А. Волтерс, вища освіта знаходиться у фінансовій кризі. Витрати на утримання університетів стрімко ростуть, в той час як фінансування зменшується. Студенти несуть на собі всю тяжкість стрімкого зростання витрат. Багато університетів розглядають он-лайн освіту як спосіб компенсації скорочення бюджету, використовують МВОК для вирішення фінансових проблем

(Gates, Walters, 2015). З іншого боку, фінансова доступність МВОК для слухачів курсів є запорукою їх масовості та популярності.

Географічна, економічна, соціальна доступність відкритих он-лайн курсів, гнучкість взаємодії між всіма учасниками та ресурсами контенту, необмеженість в виборі дисциплін, методів та термінів навчання, акцент на самоорганізації та самомотивації – ось ті характеристики МВОК, які дають підстави говорити про високий гуманістичний потенціал он-лайн освіти.

Попри численні переваги он-лайн освіти в форматі масових відкритих курсів, ряд дослідників вказують на суттєві недоліки МВОК. Так Наташа Хард зазначає, що «перші дослідження з демографії учасників МВОК вказують на їх різноманітність, особливо щодо віку і країн проживання, але не підтверджують сподівання організаторів, що в курсах братимуть участь люди без вищої освіти та з місць, де немає сприятливих умов для навчання». Студенти МВОК, як правило, молоді, добре освічені, більшість із них проживає в розвинених країнах. Таким чином, в той час як МВОК може технічно запропонувати вільний і відкритий доступ до освіти, статистичні дані свідчать про те, що обіцянка розширення участі в даний час не реалізується (Hard, 2015). Головними причинами такого стану речей є недостатнє поширення Інтернету у нерозвинених країнах, слабкий рівень медіаграмотності та володіння англійською мовою. Сприяння розвитку свободи висловлення думки, засобів інформації та всезагального доступу до інформації та знань є однією з стратегічних цілей ЮНЕСКО, що передбачає заходи з поширення мережі Інтернет та підвищення медіаграмотності населення (UNESCO, 2014: 29). Тому є підстави сподіватися, що згодом ці перепони на шляху розповсюдження МВОК будуть подолані.

Іншою проблемою масових он-лайн курсів стало те, що успішно їх завершують лише 5-10% студентів з тих, хто зареєструвався. Це пов'язано з тим, що МВОК розраховані на самостійну роботу студентів, що потребує високої самоорганізації, мотивації та самоконтролю. Тому ця форма навчання підходить далеко не всім. Однак демократичність і гнучкість МВОК дає можливість всім бажаючим знайти такий формат навчання, який буде доступним та посильним для вивчення, а постійний пошук організаторами нових методів та способів подачі навчального матеріалу сприяє підвищенню ефективності МВОК.

Також серйозним недоліком МВОК певний час вважалась відсутність офіційного визнання сертифікатів про закінчення курсів роботодавцями. Хоча останнім часом в цій царині відбуваються зрушення, і все частіше наявність сертифікатів стає додатковим аргументом на користь претендента на посаду. Президент Coursera Дафна Коллер зазначає: «Все, що нам потрібно від роботодавців - це щоб вони сказали вголос те, що вже давно стало правдою, і ми це знаємо: вони враховують освіту, здобуту в Інтернеті, приймаючи співробітників на роботу» (Koller, 2015).

Критики МВОК говорять про «фастфутизацію» он-лайн освіти, порівнюючи масові курси з індустрією швидкого харчування. «У той час як ресторани швидкого харчування стратегічно збільшують розмір та кількість їжі, провайдери МВОК збільшують чисельність студентів і кількості он-лайн-матеріалів курсу для споживання» (Baggaley, 2014). На думку Д. Багалея, навчальним закладам необхідно рекомендувати розглянути етичний бік такої практики, для запобігання неконтрольованого поширення неякісної освіти.

Говорячи про переваги та недоліки он-лайн освіти, дослідники залишаються в межах бінарного файлу «порятунку або знищення», вбачаючи в МВОК чи то прозорий інструмент індивідуального і соціального визволення, чи то засіб нівелювання вищої освіти (Hard, 2015). На нашу думку, он-лайн освіту у форматі МВОК варто розглядати як новий механізм забезпечення принципу свободи та доступності знань, що перебуває в процесі становлення і має значний гуманістичний потенціал.

Доступність освіти і поширення знань є одним із головних завдань, що ставить перед собою ЮНЕСКО на шляху втілення принципів нового гуманізму в соціальні практики. «Молодь втілює в собі величезний потенціал змін, але при цьому відчуває гостру потребу в освітніх, наукових, культурних та комунікаційних ресурсах і можливостях, необхідних для особистого розвитку, отримання гідної роботи, участі в житті громадянського суспільства і взаєморозуміння. Потенціал перетворень, закладений в молоді, буде реалізований в тому випадку, якщо забезпечити їй доступ до освіти і зміцнити участь в процесі прийняття рішень» (ЮНЕСКО, 2014: 6). Масові відкриті он-лайн курси є одним із ефективних засобів забезпечення доступної та якісної освіти. В документі ЮНЕСКО «Переосмислюючи освіту» зазначається важливість і необхідність навчання поза межами закладів формальної системи освіти. І в цьому контексті зазначається, що МВОК відкривають нові можливості для освіти. «Масові відкриті он-лайн курси (МВОК) в галузі вищої освіти, за якими стоїть консорціум університетів, котрі об'єднали свої ресурси з різних дисциплін з метою змістовного наповнення он-лайн курсів, відкрили нові можливості для охоплення більш широкою студентською аудиторією у всьому світі» (UNESCO, 2015: 54).

В Проекті середньотермінової стратегії ЮНЕСКО на 2014-2020 роки велика увага приділяється питанню доступності якісної освіти, інклюзивності, сприянню доступу до інформації та знань. Так, формулюючи стратегічні цілі, головною серед них автори визначають «Розвиток систем освіти з метою розширення можливостей якісної освіти протягом всього життя». Зазначають, що необхідні подальші кроки для прискорення прогресу в справі подальшого розширення можливостей для на-

вчання, особливо серед найбільш знедолених груп, і поліпшення якості освіти для подолання проблем соціальної нерівності. Формування нової гуманістичної парадигми не можливе без дотримання таких принципів, як свобода вираження поглядів через традиційні, сучасні і нові форми засобів інформації, включаючи Інтернет; доступ до якісної освіти для всіх; повага культурного і мовного різноманіття; загальний доступ до інформації і знань, особливо у сфері суспільного надбання (ЮНЕСКО, 2014: 20). На нашу думку, он-лайн освіта у вигляді МВОК є ефективним засобом здійснення цих стратегічних цілей і втілення принципів нового гуманізму і тому може бути визначена як «нова практика гуманізму».

Література:

1. Бацуровська І. В., Джаландінова Ю. А Історія розвитку масових відкритих он-лайн курсів в освіті [Електронний ресурс] / І. В. Бацуровська, А. М. Джаландінова // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. - 2015. - Вип. 1. - С. 63-66 / http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdytp_2015_1_20
2. Бокова И. Новый гуманизм в XXI веке // Место и роль гуманизма в будущей цивилизации. - М.: ЛЕНАНД, 2014. – 400 с.
3. Бурдьє, П. Начала. Choses dites / пер. с фр. Н. А. Шматко. - М. : Socio>Logos. -1994. – 288 с.
4. Гордієнко Н.М. Соціальна практика як механізм засвоєння соціальних норм молоддю з інвалідністю // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”]. Сер. : Соціологія. - 2014. - Т. 234, Вип. 222. - С. 94-98.
5. Соціальні практики в глобальному вимірі / Попов Б. В., Фадеєв В. Б., Носова Г. Ю., Багінський В. В., Нельга О. В. – К.: Наукова думка, 2007. – 160 с.).
6. Baggaley J. MOOCS: digesting the facts Distance Education 35(2) · July 2014. https://www.researchgate.net/publication/264090672_MOOCS_digesting_the_facts
7. Gates T. G, Walters A. Massive Open Online Courses (MOOCs) in Social Work Education: Implications for Online Education) Advances in Social Work, – 2015. – 16(1), 184–201. <https://journals.iupui.edu/index.php/advancesinsocialwork/article/viewFile/17112/19915>
8. Hard N. Exploring Massive Open Online Courses (MOOCs) and their potential and access education. <https://efsdreflections.wordpress.com/2015/02/04/exploring-massive-open-online-courses-moocs-and-their-potential-to-broaden-participation-and-access-to-education/>
9. Ingham L. Rise of the mooc: in the future you’ll never stop learning (2014). http://prometheus.org.ua/lifelong_learning_in_the_future/
10. Koller D. MOOCS: What Have We Learned? KDD 2015: 3. <http://dl.acm.org/citation.cfm?doi=2783258.2785465>
11. UNESCO (2015) Rethinking Education: Towards a global common good? UNESCO Publishing, Paris, 2015 <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002325/232555r.pdf>
12. UNESCO (2014) UNESCO’s Medium-Term Strategy for 2014–2021 (document 37 C/4). UNESCO Publishing, Paris, 2014 <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002325/232555r.pdf>

Светлана Силкина. Он-лайн образование как новая практика гуманизма

Современный этап развития человечества характеризуется высоким динамизмом и глобальными изменениями во всех сферах жизнедеятельности человека. Общества переживают процесс глубоких трансформаций, требующих новых подходов в понимании феномена человека, переосмысления гуманизма, новых социальных практик, новых форм образования. Перед вузами стоит задача изменить действующую парадигму образования, в центре которой стоит университет, преподаватель и его профессиональные знания, на новую, в центре которой должен стоять студент и его потребности в образовании. В статье рассматривается он-лайн образование как одно из средств воплощения идей нового гуманизма в образовательную практику, раскрывается гуманистический потенциал массовых открытых он-лайн курсов (МВОК), определяются преимущества и недостатки МВОК, исследуются перспективы развития он-лайн образования, делается вывод, что он-лайн образование, основными характеристиками которого являются открытость, доступность, свобода выбора, основывается на правах человека и принципах равенства и выступает как новая практика гуманизма.

Ключевые слова: гуманизм, социальная практика, он-лайн образование, массовые открытые он-лайн курсы (МООК)

Svitlana Sylkina. Online Education as a New Practice of Humanism

The current stage of the human progress is characterized by the high dynamism and global changes in all aspects of human life. The societies currently pass through a deep process of transformations that requires a new understanding the human phenomenon and revision of humanism, new social practices and forms of education. Higher school needs to achieve a very important goal. It is to create contemporary education paradigm, which would be based on shift from one paradigm centered on the University and teacher professional knowledge to a new one, which will be centered on the students and their needs in education. In this article online education is observed as one of the ways of a new realization of humanism in educational practice. The author also analyzes the humanistic potential of Massive Open Online Courses (MOOC), its advantages and disadvantages as far as examined the prospects of online education. In conclusion the author mentions that online education due to its main characteristics (openness, accessibility, freedom of choice) is based on human rights and the principles of equality and could be identified as a new practice of humanism.

Keywords: humanism, social practice, online education, Massive Open Online Courses (MOOC).

Світлана Силкіна – викладач кафедри філософії Київського Національного Університету Будівництва і Архітектури. E-mail: svitlana.silk@gmail.com

Svitlana Sylkina – teacher of the department of Philosophy, Kyiv National University of Construction and Architecture.